

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ТОВ «УКРКАВА» ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF UKRKAVA, TOV v. UKRAINE)**

(Заява № 10233/20)

РІШЕННЯ

П. 1 ст. 6 (цивільний аспект) • Справедливий розгляд справи судом • Нове тлумачення Верховним Судом чіткого та однозначного встановленого законом строку для вчинення на документі виконавчого напису нотаріуса у провадженні за участю юридичних осіб призвело до того, що ініційоване підприємством-заявником провадження було непередбачуваним і таким, яке суперечило принципу юридичної визначеності • Оскаржуване нове тлумачення радше нагадувало поправку до закону, аніж врегулювання розбіжностей у судовій практиці з цього питання • Відмова Верховного Суду застосувати закон, визнаний Конституційним Судом України однозначним і таким, що виключав можливість довільного трактування, не був законним засобом спонукати законодавця до внесення до нього змін • Відсутність вагомих підстав

Підготовлено Секретаріатом. Не є обов'язковим для Суду.

СТРАСБУРГ
06 лютого 2025 року

ОСТАТОЧНЕ
30.06.2025

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «ТОВ «Укркава» проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*), Голова,

Марія Елосегі (*María Elósegui*),

Армен Арутюнян (*Armen Harutyunyan*),

Андреас Зюнд (*Andreas Zünd*),

Діана Сирку (*Diana Sârcu*),

Катержіна Шімачкова (*Kateřina Šimáčková*),

Микола Гнатовський (*Mykola Gnatovskyy*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,

з огляду на:

заяву (№ 10233/20), яку 11 лютого 2020 року подало до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) українське підприємство ТОВ «Укркава» (далі – підприємство-заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про заяву;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 14 січня 2025 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Ця справа стосується тлумачення Верховним Судом положення національного законодавства у спосіб, який, як стверджувалося, був непередбачуваним і суперечив принципу юридичної визначеності. Підприємство-заявник порушило це питання за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

ФАКТИ

2. Підприємство-заявник ТОВ «Укркава» – це зареєстроване в Україні товариство з обмеженою відповідальністю. Підприємство-заявника представляла пані М.О. Попова, юрист, яка практикує у м. Одеса.

3. Уряд представляла його Уповноважений, пані М. Сокоренко, з Міністерства юстиції.

4. Відповідні факти справи можуть бути узагальнені таким чином.

5. 28 грудня 2011 року підприємство-заявник уклало з АТ «Державний ощадний банк України» (далі – банк) договір кредитної лінії, для забезпечення якого був укладений договір іпотеки. Згідно з умовами договору іпотеки, якби підприємство-заявник не виконувало свої кредитні зобов'язання, банк міг звернути стягнення на заставне майно після вчинення виконавчого напису нотаріуса (далі –

виконавчий напис). Договір іпотеки також передбачав строк позовної давності в десять років замість встановленого законом однорічного строку.

6. 04 травня 2016 року банк висунув офіційну вимогу щодо повного погашення кредиту, але підприємство-заявник не виконало своїх зобов'язань. 09 листопада 2017 року нотаріус вчинив виконавчий напис на договорі іпотеки на вимогу банку.

7. 06 грудня 2017 року підприємство-заявник подало позов проти банку щодо визнання виконавчого напису нотаріуса на документі недійсним, *inter alia*, у зв'язку з тим, що він був вчинений з порушенням строку.

8. 29 березня 2018 року Господарський суд Одеської області повністю задовольнив позов підприємства-заявника. Він зауважив, що перша частина статті 88 Закону України «Про нотаріат» передбачала, що нотаріус мав вчинити виконавчий напис на договорі іпотеки протягом одного року після дня виникнення права вимоги стягнення, якщо кредитний договір було укладено між юридичними особами. Оскільки банк набув право вимоги стягнення у травні 2016 року, а виконавчий напис нотаріуса на документі був вчинений лише у листопаді 2017 року, однорічний строк, передбачений Законом України «Про нотаріат», був пропущений.

9. 18 липня 2018 року Одеський апеляційний господарський суд залишив це рішення без змін.

10. 12 вересня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду відкрив касаційне провадження, а ухвалою від 21 листопада 2018 року передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, оскільки у результаті розгляду він би відступив від висновків Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 17 травня 2018 року щодо можливості збільшення позовної давності договором (див. пункт 34).

11. Велика Палата Верховного Суду потім звернулася до провідних українських науковців у галузі цивільного права щодо надання наукового висновку з цього питання. Такі висновки відрізнялися. Деякі науковці вважали, що встановлені законом строки у Цивільному кодексі України та Законі України «Про нотаріат» були пов'язані і мали бути однаковими, тоді як інші вважали, що строки мали різну природу.

12. 02 липня 2019 року Велика Палата Верховного Суду, як суд касаційної інстанції, що забезпечує однакове застосування законодавства, скасувала рішення судів нижчих інстанцій і ухвалила рішення не на користь підприємства-заявника. Вона відступила від позиції Касаційного цивільного суду у його постанові від 17 травня 2018 року (див. пункт 34) і постановила, що строки в статті 88 Закону України «Про нотаріат» не могли бути змінені за домовленістю сторін,

а лише в законодавчому порядку, як це передбачено частиною другою цієї статті (див. пункт 31). Вона також вирішила, що загальний трирічний строк позовної давності як для фізичних, так і для юридичних осіб в контексті ініціювання цивільного провадження був безпосередньо пов'язаний зі строком звернення до нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису на документі про забезпечення, і строки мали бути однаковими, попри різницю їхньої правової природи, яка не мала значення в цьому контексті. Далі суд зазначив, що хоча встановлений законом строк позовної давності був однаковим для фізичних та юридичних осіб з 1995 року, частина перша статті 88 Закону України «Про нотаріат» не була приведена у відповідність до чинного цивільного законодавства, згідно з яким строк позовної давності залежав від сутності позовних вимог, на відміну від попереднього законодавства, яке визначало строк позовної давності за суб'єктною ознакою сторін угоди. Суд дійшов висновку, що встановлення однорічного строку для юридичних осіб і трирічного строку для фізичних осіб для звернення за вчиненням виконавчого напису на кредитному договорі – положення частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат» – є дискримінаційним.

13. Велика Палата Верховного Суду постановила, що строк для звернення за вчиненням виконавчого напису мав становити три роки, незалежно від суб'єктного складу сторін. Таким чином, він застосував трирічний строк у справі підприємства-заявника, і це означало, що банк отримав виконавчий напис нотаріуса в межах відведеного строку.

14. Представник підприємства-заявника був присутній у засіданні 02 липня 2019 року, коли було зачитано вступну та резолютивну частини остаточної постанови суду, але повний текст став доступним для громадськості лише 13 серпня 2019 року. Копію повного тексту остаточної постанови суду було надіслано підприємству-заявнику 20 серпня 2019 року, яке отримало її 29 серпня 2019 року.

15. 02 вересня 2019 року підприємство-заявник подало конституційну скаргу до Конституційного Суду України, вимагаючи визнання такою, що не відповідає Конституції України, застосованої в остаточній постанові суду частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат».

16. 04 вересня 2019 року державний виконавець відкрив виконавче провадження щодо підприємства-заявника. У межах цього провадження на його майно було накладено арешт.

17. 01 липня 2020 року Конституційний Суд України визнав, що частина перша статті 88 Закону України «Про нотаріат» відповідає Конституції України. Зокрема, суд постановив, що встановлюючи різні строки для вчинення виконавчого напису залежно від кола учасників правовідносин, Верховна Рада України діяла у межах своїх виключних законодавчих повноважень щодо організації та діяльності нотаріату

згідно зі статтею 92 Конституції України (див. пункт 23). Конституційний Суд України дійшов висновку, що оскаржуване законодавче положення було чітким, зрозумілим та однозначним, тому виключало можливість його довільного трактування.

18. Суддя-доповідач долучив до рішення Конституційного Суду України свою окрему думку, яка частково не збігалася з думкою більшості. Він додав, що трактуючи частину першу статті 88 Закону України «Про нотаріат» як встановлення єдиного трирічного строку для вчинення виконавчого напису на кредитному договорі Велика Палата Верховного Суду фактично змінила оскаржуване законодавче положення, яке встановлювало чітке розмежування строків давності залежно від відповідних учасників правовідносин. Таким чином, суддя вважав, що Велика Палата Верховного Суду втрутилася у повноваження, що належали до виключної компетенції Верховної Ради України, а також порушила принцип юридичної визначеності. Насамкінець він підкреслив, що згідно з частиною третьою статті 89 Закону України «Про Конституційний Суд України» (див. пункт 25) Конституційний Суд України мав встановити, що Велика Палата Верховного Суду витлумачила частину першу статті 88 Закону України «Про нотаріат» у спосіб, що не відповідав Конституції України.

19. 31 липня 2020 року банк подав заяву до Великої Палати Верховного Суду про перегляд її остаточної постанови від 02 липня 2019 року за виключними обставинами, передбаченими статтею 320 Господарського процесуального кодексу України 1991 року (див. пункт 29) у контексті рішення Конституційного Суду України від 01 липня 2020 року (див. пункт 17). Зокрема, банк просив вилучити з постанови частину оцінки Великої Палати Верховного Суду, яка стосувалася статті 88 Закону України «Про нотаріат», оскільки Конституційний Суд України визнав положення цієї статті конституційними.

20. 08 вересня 2020 року Велика Палата Верховного Суду відмовила у перегляді постанови, зауваживши, що Конституційний Суд України не дійшов висновку про неконституційність частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат», тому підстав для перегляду за виключними обставинами остаточної постанови суду від 02 липня 2019 року не було. Один із суддів Великої Палати Верховного Суду не погодився з такою відмовою та його окрема думка була долучена до ухвали.

21. 19 травня 2023 року стягнення кредиту було призупинено, оскільки підприємство-заявник було у процесі ліквідації.

ВІДПОВІДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України

22. Частина друга статті 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

23. Згідно з пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України організація та діяльність нотаріату регулюється виключно законами України.

24. Статтею 151-1 Конституції України 1996 року зі змінами передбачено, що Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів за конституційною скаргою особи, яка вважає, що закон, застосований в остаточному судовому рішенні в її справі, суперечить Конституції України; а також що конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано.

B. Закон України «Про Конституційний Суд України»

25. Частина третя статті 89 Закону України передбачає, що Конституційний Суд України має робити, якщо розглядаючи конституційну скаргу визнає положення закону, який він розглядає, таким, що відповідає Конституції України, але також зауважує, що суд застосував положення закону, витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України. У такому випадку Конституційний Суд України вказує на це у резолютивній частині свого рішення, що застосоване тлумачення не відповідало Конституції України.

C. Цивільний кодекс України

26. Згідно зі статтею 256 Кодексу позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист своїх цивільних прав або інтересів.

27. Статтею 257 Кодексу встановлено загальну позовну давність тривалістю у три роки.

28. Частиною першою статті 259 Кодексу передбачається, що встановлений законом строк позовної давності може бути збільшений за домовленістю сторін у письмовій формі.

Д. Господарський процесуальний кодекс України

29. Стаття 320 Кодексу у редакції, чинній на момент подій, передбачала, що за виключних обставин остаточне рішення господарського суду могло бути переглянute на підставі неконституційності, якщо її було встановлено Конституційним Судом України щодо положення законодавства чи його тлумачення судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не було виконане (частина перша і пункт 1 частини третьої).

Е. Закон України «Про судоустрій та статус суддів»

30. Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України. Його роль полягає у забезпеченні сталості та єдності судової практики в порядку, визначеному процесуальним законом (див. частину першу статті 36). Велика Палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить двадцять один суддя Верховного Суду, роль яких полягає у визначених законом випадках здійснювати перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами законодавства (див. частину першу і пункт 1 частини другої статті 45).

Ф. Закон України «Про нотаріат»

31. Стаття 88 Закону України «Про нотаріат» у редакції, чинній на момент подій, передбачала:

Стаття 88 – Умови вчинення виконавчих написів

«Нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року [з дня виникнення права вимоги].

Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис видається у межах цього строку.»

32. 02 вересня 2019 року народний депутат Ф. подав до Верховної Ради України законопроект. Спочатку він не передбачав змін до статті 88. Пропозиція внести зміни до положень статті 88 з'явилася як пропозиція народного депутата Ф. під час підготовки проекту до другого читання у червні 2020 року. Проект було прийнято, а закон про внесення змін ухвалено 14 липня 2020 року (чинний з 08 серпня 2020 року). Він передбачав внесення багатьох змін, зокрема вилучення з частини першої статті 88 Закону України «Про нотаріат» слів *«а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не*

більше одного року [з дня виникнення права вимоги]». Відтоді трирічний строк для вчинення виконавчих написів застосовувався до усіх сторін незалежно, чи є вони фізичними чи юридичними особами.

II. СУДОВА ПРАКТИКА

A. Практика Конституційного Суду України

33. У двох рішеннях, які передували його рішенням від 01 липня 2020 року (див. пункт 17), Конституційний Суд України відмовляв у відкритті конституційного провадження у зв'язку з конституційними зверненнями щодо статті 45 Закону України «Про нотаріат» (рішення від 27 грудня 2001 року) та статті 88 Закону України «Про нотаріат» (рішення від 05 червня 2013 року). В останній справі заявниця, О., просила, серед іншого, надати офіційне тлумачення частини першої статті 88. О. вважала, що національним судам бракувало однозначності у застосуванні цього положення щодо документів про звернення стягнення. Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження у зв'язку з невідповідністю конституційного звернення вимогам.

B. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 17 травня 2018 року у справі № 307/1580/17

34. 17 травня 2018 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду у справі № 307/1580/17 постановив, що встановлені статтею 88 Закону України «Про нотаріат» строки не мали застосовуватися у вказаній справі, оскільки сторони провадження у письмовій формі домовилися про збільшення строку позовної давності до п'ятдесяти років згідно зі статтею 259 Цивільного кодексу України (див. пункт 28).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

35. Підприємство-заявник скаржилося, що Велика Палата Верховного Суду застосувала чітке та однозначне положення національного законодавства непередбачуваним чином всупереч принципу юридичної визначеності. Воно посилялося на пункт 1 статті 6 Конвенції, відповідна частина якого передбачає:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ... який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

А. Прийнятність

36. Уряд вважав, що заява була подана поза встановленим строком, оскільки представник підприємства-заявника був присутній 02 липня 2019 року під час оголошення вступної та резолютивної частин постанови Великою Палатою Верховного Суду. В якості альтернативи, він вважав, що скарга була явно необґрунтованою.

37. Підприємство-заявник стверджувало, що інформація, яку його представник отримав 02 липня 2019 року, була недостатньою для розуміння обґрунтування постанови Великої Палати Верховного Суду. Повний текст постанови був опублікований в мережі «Інтернеті» 13 серпня 2019 року, а підприємство-заявник отримало свою копію поштою 29 серпня 2019 року. Підприємство-заявник вважало, що шестимісячний строк мав обраховуватися з 13 серпня 2019 року.

38. Суд нагадує, що шестимісячний строк (застосовний на момент подій) починався з дати, коли заявник або його представник були достатньо обізнані про остаточне рішення, ухвалене на національному рівні. У принципі, це дата отримання, якщо таке передбачено національним законодавством, за винятком випадків, коли було доведено, що відповідна сторона була достатньо обізнана про рішення раніше. Саме держава, яка посиляється на недотримання шестимісячного строку, повинна встановити дату, коли заявнику стало достатньо відомо про остаточне рішення на національному рівні (див. рішення у справі «З. проти Болгарії» (*Z. v Bulgaria*), заява № 39257/17, пункти 58 і 59, від 28 травня 2020 року з подальшими посиланнями). У цій справі не можна вважати, що відповідною датою початку була дата усного оголошення вступної та резолютивної частин остаточної постанови: Уряд не встановив, що такої часткової інформації було достатньою, зокрема, з огляду на той факт, що стверджуване порушення Конвенції стосується саме обґрунтування оскаржуваної постанови. До того ж немає потреби ухвалювати рішення, чи розпочався початок обліку шестимісячного строку 13 чи 29 серпня 2019 року, оскільки в будь-якому випадку заява була подана раніше, ніж через шість місяців від першої з цих двох дат. З цього випливає, що заперечення Уряду має бути відхилене.

39. Оскільки скарга підприємства-заявника не є неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

40. Підприємство-заявник стверджувало, що Велика Палата Верховного Суду не мала законних підстав для застосування чітко сформульованого положення закону в спосіб, відмінний від того, у який воно було висловлено. Пряме застосування чіткого та однозначного положення Закону України «Про нотаріат» було єдиним способом, який відповідав принципу юридичної визначеності. Воно також зазначило, що більшість науковців, яких попросили надати коментарі з цього питання (див. пункт 11), дійшли висновку, що позовна давність у Цивільному кодексі України відрізнялася за своєю природою від позовної давності в Законі України «Про нотаріат». Воно також вказало, що зміни, внесені до Закону України «Про нотаріат» у липні 2020 року, підтверджували рішення Конституційного Суду України, що регулювання діяльності нотаріату є виключною компетенцією Верховної Ради України, як єдиного законодавчого органу в Україні.

41. Уряд стверджував, що Верховний Суд діяв у межах своїх повноважень і навів достатнє обґрунтування для своєї постанови. Він вважав, що Верховний Суд міг діяти трьома різними способами:

1) він міг дотримуватися усталеної практики та підтвердити, що визнання продовження позовної давності за згодою сторін також було застосовне до вчинення виконавчих написів нотаріусами;

2) він міг би встановити, як і зробив, що встановлений законом строк позовної давності, закріплений у частині першій статті 88 Закону України «Про нотаріат», не міг бути змінений за згодою сторін згідно з частиною другою цієї ж статті, але оскільки встановлений законом строк позовної давності в Законі України «Про нотаріат» був пов'язаний зі строком позовної давності в Цивільному кодексі України, вони мали бути однаковими; або

3) він міг відступити від усталеної практики розгляду згоди сторін на продовження строку позовної давності як такої, що також застосовна до вчинення виконавчих написів нотаріусами, і дійти висновку про відсутність зв'язку між позовною давністю у Цивільному кодексі України та позовною давністю у Законі України «Про нотаріат».

Уряд вважав, що підприємство-заявник було незадоволене тим, що в її справі не був обраний третій сценарій. Він також посилався на висновки чотирьох науковців, які підтримали позицію, яку зрештою зайняла Велика Палата Верховного Суду.

2. Оцінка Суду

(а) Загальні принципи

42. Суд підтверджує, що згідно зі статтею 19 Конвенції його обов'язок полягає в забезпеченні дотримання взятих на себе Договірними Сторонами Конвенції зобов'язань. Враховуючи субсидіарний характер системи Конвенції, завдання Суду не полягає у розгляді стверджуваних помилок щодо питань факту, допущених національним судом, якщо тільки і тією мірою, якою вони могли б порушувати захищені Конвенцією права та свободи, і якщо така оцінка на національному рівні не є явно свавільною (див. рішення у справах «Кононов проти Латвії» [ВП] (*Kononov v. Latvia*) [GC], заява № 36376/04, пункт 189, ЄСПЛ 2010 та «Василяускас проти Литви» [ВП] (*Vasiliauskas v. Lithuania*) [GC], заява № 35343/05, пункт 160, ЄСПЛ 2015).

43. Саме національні органи влади, зокрема суди, повинні тлумачити національне законодавство та вирішувати проблеми тлумачення національного законодавства (див. рішення у справах «Рохлена проти Чехії» [ВП] (*Rohlena v. the Czech Republic*) [GC], заява № 59552/08, пункт 51, ЄСПЛ 2015 та «Жідік проти Румунії» (*Jidic v. Romania*), заява № 45776/16, пункт 83, від 18 лютого 2020 року). Суд не замінюватиме їхнє тлумачення власним за відсутності свавільності. Це стосується, зокрема, тлумачення судами норм процесуального характеру, таких як часові обмеження, що регулюють подання документів або скарг (див. рішення у справах «Техедор Гарсія проти Іспанії» (*Tejedor García v. Spain*), від 16 грудня 1997 року, пункт 31, *Збірник рішень Європейського суду з прав людини* 1997-VIII та «Мірагалль Есколано та інші проти Іспанії» (*Miragall Escolano and Others v. Spain*), заяви № 38366/97, № 38688/97, № 40777/98, № 40843/98, № 41015/98, № 41400/98, № 41446/98, № 41484/98, № 41487/98 і № 41509/98, пункт 33, ЄСПЛ 2000-I).

44. У зв'язку з цим Суд також повторює, що право на справедливий судовий розгляд повинно тлумачитися у контексті Преамбули Конвенції, яка проголошує принцип верховенства права частиною спільної спадщини Договірних держав. Наразі одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, який, *inter alia*, гарантує певну стабільність правових ситуацій та сприяє довірі суспільства до судів. З іншого боку, постійне ухвалення суперечливих судових рішень може призвести до виникнення стану юридичної невизначеності, який, ймовірно, знизить довіру суспільства до системи правосуддя, тоді як така довіра, безперечно, є одним із важливих компонентів держави, яка керується законом (див. рішення у справі «Недждет Шахін і Періхан Шахін проти Туреччини» [ВП] (*Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey*) [GC],

заява № 13279/05, пункт 57, від 20 жовтня 2011 року з подальшими посиланнями). Крім того, це суперечило б закріпленому в Конвенції принципу юридичної визначеності, якби національні суди могли ухвалювати рішення, що суперечать закону, і таким чином в непередбачуваний спосіб тлумачити положення національного законодавства, обґрунтовуючи його абстрактним твердженням поза межами будь-яких розумних дискреційних повноважень суду (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Анджелкович проти Сербії» (*Andelković v. Serbia*), заява № 1401/08, пункт 27, від 09 квітня 2013 року та «Панталон проти Хорватії» (*Pantalon v. Croatia*), заява № 2953/14, пункт 52, від 19 листопада 2020 року).

45. Однак вимоги юридичної визначеності та захисту законної довіри громадськості не надають набутого права на послідовність судової практики. Розвиток судової практики сам собою не суперечить належному відправленню правосуддя, оскільки неспроможність підтримувати динамічний і еволюційний підхід може завадити реформам або покращенням (див. згадане рішення у справі «Недждет Шахін і Періхан Шахін проти Туреччини» [ВП] (*Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey*) [GC], пункт 58 з подальшими посиланнями).

(b) Застосування зазначених принципів у цій справі

46. Насамперед Суд зазначає, що причиною залишення без задоволення касаційної скарги підприємства-заявника Великою Палатою Верховного Суду була суперечлива судова практика щодо питання про можливість продовження строків, передбачених статтею 88 Закону України «Про нотаріат», шляхом письмового договору між сторонами (див. пункти 10, 31 і 34). Велика Палата Верховного Суду витлумачила статтю 88 Закону України «Про нотаріат» у такий спосіб, що відповідні строки могли бути змінені лише законом. Цей аспект нового тлумачення, як вбачається, не оскаржувався підприємством-заявником і не є предметом його скарги до Суду.

47. Підприємство-заявник було незадоволене тим фактом, що Велика Палата Верховного Суду пішла далі та по-новому розтлумачила частину першу статті 88 Закону України «Про нотаріат» щодо різниці строків для фізичних та юридичних осіб. Велика Палата Верховного Суду вирішила, що строк мав бути однаковим, хоча стаття 88 була чіткою та однозначною щодо цього: якщо сторонами провадження були юридичні особи, строк становив один рік, тоді як у всіх інших випадках строк становив три роки.

Суд зауважує, що частина перша статті 88 Закону України «Про нотаріат» не дає можливості для тлумачення тривалості відповідного строку, оскільки як підприємство-заявник, так і банк були юридичними особами. Цей висновок також підтвердив Конституційний Суд України, який встановив, що частина перша

статті 88 Закону України «Про нотаріат» була конституційною і виключала можливість її довільного трактування (див. пункт 17). Крім того, сторони не припускали, що існували різні тлумачення цього положення до постанови Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року. За цих обставин і з огляду на чіткий текст закону оскаржувана зміна тлумачення більше нагадувала поправку до закону, аніж врегулювання розбіжностей у судовій практиці.

Уряд стверджував, що постанова у справі підприємства-заявника мала корисний наслідок, ініціювавши внесення змін до Закону України «Про нотаріат». Проте, беручи до уваги розподіл повноважень між Верховною Радою України і судовою владою, а також між різними судовими органами, як це передбачено українським законодавством, Суд не може підтримати ідею, що відмова вищого судового органу загальної юрисдикції України застосувати визнаний Конституційним Судом України однозначним і таким, що виключає можливість його довільного трактування, закон, була законним засобом спонукати законодавця до внесення до нього змін.

48. Суд не може виключати, що навіть у ситуації усталеної практики з відповідного питання вищий національний суд може правомірно змінити тлумачення, якщо це виправдано важливими міркуваннями та якщо воно застосоване з належним урахуванням його впливу на вже існуючі ситуації (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Вальверде Дігон проти Іспанії» (*Valverde Digon v. Spain*), заява № 22386/19, пункт 53, від 26 січня 2023 року). Основною причиною, наведеною Великою Палатою Верховного Суду, була різниця строків ініціювання цивільних проваджень згідно з відповідним цивільним законодавством та строків звернення за вчиненням виконавчого напису згідно із Законом України «Про нотаріат» і на цій підставі бажаність однакового підходу (див. пункт 12). Велика Палата Верховного Суду не згадала будь-які серйозні несприятливі наслідки, які виникли, незважаючи на існування різних строків протягом понад двох десятиліть, для обґрунтування такої радикальної зміни тлумачення, як оскаржуване у цій справі. Насправді її позиція не вбачається такою, яку одностайно або переважно підтримала більшість науковців у галузі права (див. пункти 11, 40 і 41). Верховний Суд також не розглянув наслідки свого нового тлумачення щодо існуючих ситуацій і, таким чином, юридичної визначеності.

49. Підсумовуючи, у цій справі Велика Палата Верховного Суду по-новому розтлумачила чіткий і однозначний однорічний строк, встановлений Верховною Радою України для вчинення виконавчих написів нотаріусами на документі, якщо сторонами провадження були юридичні особи, у спосіб, що суперечив самому положенню, і зробила це без будь-якої вагомої причини та без урахування впливу зміни тлумачення на юридичну визначеність. Наведених міркувань

достатньо для висновку Суду, що нове тлумачення однозначних положень статті 88 Закону України «Про нотаріат» зробило результат провадження непередбачуваним і суперечило принципу юридичної визначеності.

50. Отже, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ

51. На підставі тих же наведених фактів і аргументів підприємство-заявник скаржилося за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на порушення його майнових прав.

52. Беручи до уваги свої висновки за статтею 6 Конвенції, Суд вважає, що він розглянув основне питання у скарзі підприємства-заявника і немає потреби ухвалювати окреме рішення щодо питання прийнятності та суті твердження про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

53. Підприємство-заявник не подало вимогу щодо справедливої сатисфакції. Тому Суд вважає, що немає підстав присуджувати йому якусь суму у зв'язку з цим.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції;
3. *Постановляє*, що немає потреби розглядати скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 06 лютого 2025 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveytschik*)
Секретар

Маттіас Гуйомар
(*Mattias Guyomar*)
Голова